

การศึกษาลวดลายและการออกแบบเครื่องประดับจากผ้าทอไททรงดำ

เก่งกาจ ต้นทองคำ^{1*} และ ชญาณี บุญวงษ์¹

¹ สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
* tonthongkam@yahoo.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ของงานวิจัย (1) ศึกษาลวดลายบนผืนผ้าของไททรงดำ (2) เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากลวดลายผ้าทอไททรงดำ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาลวดลายบนผืนผ้าของไททรงดำ รวมถึงสีที่กลุ่มไททรงดำใช้ย้อมผ้า เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นเครื่องประดับ โดยยึดหลักของการนำความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ ทั้งประวัติความเป็นมาสภาพแวดล้อมทางสังคม ประเพณี วัฒนธรรมความเป็นอยู่ต่าง ๆ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเป็นฐานความรู้เชื่อมโยงสู่กระบวนการในการสร้างผลงาน

ผลการวิจัยพบว่ามียาลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าทั้งหมด 34 ลาย ซึ่งประกอบไปด้วย ลายพันธุ์พฤกษาจำนวน 12 ลาย เช่น ลายงา ลายดอกพิกุล ลายดอกแก้ว และลายดอกมะลิ เป็นต้น ลายสัตว์จำนวน 15 ลาย เช่น ลายช้าง ลายสิงโต ลายปลา และลายแมงป่อง เป็นต้น ลายเครื่องมือเครื่องใช้จำนวน 1 ลาย ได้แก่ ลายข้าวหลามตัด ลายสถานที่และสิ่งของจำนวน 4 ลาย ได้แก่ ลายธรรมาสัน ลายโบสถ์ ลายใบเสมา และลายหอปราสาท และลายเบ็ดเตล็ดจำนวน 2 ลาย ได้แก่ ลายดาวลอย และลายสายรุ้ง และสีที่ใช้ย้อมผ้านั้นมีทั้งหมด 7 สี ซึ่งประกอบไปด้วย สีดำ สีแดงเลือดหมู สีขาว สีส้ม สีเขียว สีเหลือง และสีคราม และในปัจจุบันมีชาวไททรงดำได้เพิ่มสีม่วง สีฟ้า สีชมพู มาอีกเพราะจะได้เข้ากับยุคสมัย และลวดลายใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย โดยการนำเอาลายที่มีอยู่เดิมมาผสมประติมากรรมสร้างสรรค์เกิดเป็นลวดลายใหม่ขึ้นมา ซึ่งลายที่เกิดขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับผู้ที่ออกแบบแต่ละบุคคล

คำสำคัญ: ลวดลาย, การออกแบบ, ผ้าทอไททรงดำ, เครื่องประดับ

The Study of Patterns and Design of Jewelry from Tai Song Dom Fabric

Keangkard Tonthongkam^{1*} and Chayanee Boonwong²

¹Arts Education Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University
*tonthongkam@yahoo.com

Abstract

This research study is a qualitative research With the objective of research (1) Study the pattern on the fabric of Tai Song Dam. (2) in order to create jewelry products made from pattern Tai Song Dom Fabric. This study was to study the pattern on the fabric of Tai Song Dam. Including the color that the Tai Song Dam used to dye the fabric. In order to create an Jewelry. By adhering to the principles of understanding in context. Including history, social environment, tradition, Living culture. After that, the information obtained from the study will be used as a knowledge base and linked to the process of product creation.

The results showed that there were 34 patterns on top of the original fabric. Which consists of 12 plant pattern patterns as Sesame, bullet wood, Glass flower and Jasmine etc. 15 animal patterns, Device pattern as elephant, lion, fish and scorpion etc. amount 1 pattern as diamond-shaped quadrangle. 4 patterns of places and things as Pulpit, church, Battlements and Castle tower. And 2 miscellaneous patterns as star and rainbow. And the color used to dye the fabric is a total of 7 colors, which include black, crimson, white, orange, green, yellow and indigo. And now Added purple, blue, pink again because it will match with the era And many new patterns occur By incorporating existing patterns into fabrications Created a new pattern The new pattern depends on the individual design.

Keywords: Pattern, Design, Tai Song Dom Fabric, Jewelry

1. บทนำ

มนุษย์ ได้ชื่อว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถใช้จินตนาการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อตอบสนองต่อการดำรงชีวิตของตนเองได้ดีที่สุด ซึ่งความสามารถนี้เห็นได้จากงานศิลปะทุกแขนงที่มนุษย์ได้คิดประดิษฐ์ขึ้น โดยหนึ่งในผลงานอันล้ำค่านั้นก็คือ เครื่องประดับ ซึ่งมีรูปแบบและลวดลายที่ต่างกันไปตามสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ๆ อีกทั้งเครื่องประดับยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสง่างาม ความมีฐานะ และให้ความเป็นสิริมงคลแก่ผู้สวมใส่ (วัฒนธรรม จุฑะวิภาต. 2545: 1) เช่น การใส่สร้อยคอ สร้อยข้อมือ กำไลแขน กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า แหวน ต่างหู เข็มขัด เข็มกลัด ปิ่นปักผม เครื่องประดับเหล่านี้มีการออกแบบ ตลอดจนการใช้วัสดุที่ต่างกันไปตามกาลสมัย หรือเพื่อแสดงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้สวมใส่ด้วย

ชาวไททรงดำมีเครื่องแบบการแต่งกายของตนเองโดยเฉพาะ แตกต่างไปจากชาวลาวที่อยู่ในเมืองไทยทั่ว ๆ ไป มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชาวไททรงดำมานานตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ คือ เมื่ออาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยและได้อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทยแม้จะเป็นเวลานานร้อยปีแล้ว แต่การแต่งกายก็ยังคงเป็นแบบดั้งเดิมอยู่ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ (นุกูล ชมภูนิช. 2532: 39) ในส่วนของเครื่องประดับนั้น ส่วนมากจะเป็นเครื่องประดับเงิน ผ้าของไททรงดำมักจะถักทอกันไว้ใช้เองในครัวเรือน ทั้งเสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ และการทอผ้าเหล่านั้นจะมีลวดลายต่าง ๆ แต่ละลวดลายนั้นก็มีความหมายทั้งในด้านความเชื่อ และการใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งสิ้น

ซึ่งผู้วิจัยได้เกิดแนวคิดที่จะนำความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัวของลวดลายพื้นผ้าไหมทรงดำมาสร้างสรรค์ทำเป็นเครื่องประดับต่าง ๆ และเล็งเห็นถึงความงามและคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ รวมถึงการเผยแพร่ให้คนรุ่นหลังสามารถเข้าใจ เข้าถึงวัฒนธรรมของไหมทรงดำได้ง่ายขึ้น สามารถนำไปสอนหรือสามารถพัฒนาสู่อาชีพของคนในชุมชนไหมทรงดำได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 ศึกษาลวดลายบนพื้นผ้าของไหมทรงดำ
- 2.2 เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากลวดลายผ้าไหมทรงดำ

3. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย แบ่งออกได้ ดังต่อไปนี้

- 3.1 ศึกษาเอกสาร หนังสือ วารสาร และวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อในด้านต่าง ๆ ของไหมทรงดำ
- 3.2 ศึกษาเอกสาร หนังสือ วารสาร และวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเครื่องประดับ และยุคสมัยของเครื่องประดับ
- 3.3 ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีสี รูปแบบและแนวคิดในงานทัศนศิลป์
- 3.4 ออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากลวดลายบนผ้าไหมทรงดำ

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

4.1 วิธีการดำเนินการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของไหมทรงดำ รวมถึงวัฒนธรรมและความเชื่อในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นถิ่นกำเนิด การแต่งกาย การนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน และพิธีกรรมต่าง ๆ

4.1.2 การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการออกแบบและการออกแบบเครื่องประดับ ประวัติความเป็นมาและยุคสมัยของเครื่องประดับ หลักการออกแบบในงานทัศนศิลป์ การออกแบบเครื่องประดับสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบ ฟังก์ชันการใช้งาน ประโยชน์การใช้สอยต่าง ๆ รวมถึงเทรนด์ของเครื่องประดับและเทรนด์สี ปี 2020

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การออกแบบเครื่องประดับ โดยมุ่งเน้นการบรรยาย พรรณนาถึงการตั้งลักษณะเอกลักษณ์เฉพาะของลวดลายบนผ้าไหมทรงดำมาสร้างสรรค์ผลงานสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์ นำเสนอเป็นประเด็นและกรอบความคิดในการวิเคราะห์ ดังนี้

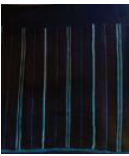
4.2.1 การวิเคราะห์ลวดลายบนผ้าของไหมทรงดำที่มีความเชื่อและสำคัญ สามารถบ่งบอกความเป็น เอกลักษณ์ของไหมทรงดำได้อย่างชัดเจน

4.2.2 วิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสาร หนังสือและข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับไหมทรงดำและการออกแบบเครื่องประดับ รูปแบบลักษณะโครงสร้างการจัดองค์ประกอบรูปแบบและลวดลาย

4.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ หลักการและทฤษฎีในการออกแบบ

4.2.4 การสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ ที่ได้จากการศึกษาลวดลายของผ้าไหมทรงดำ

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการวิเคราะห์ลวดลายสู่การสร้างผลงาน

ลายต้นแบบ	การถอดลาย	ชื่อลวดลาย	สี	ผลงานสำเร็จ
		ลายแดงโม	ดำ ขาว แดง	
		ลายดอกแก้ว ลายดอกมะลิ ลายแมงป่อง ลายขาบัว ดอกพรม และลายดอกแปด	ดำ เขียว แดง เลือดหมู ขาว เหลือง ชมพู	

ที่มา : (ภาพต้นแบบ) ณัฐพล ซอธวานานุกัตติ. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเชิงพาณิชย์.

5. ผลการวิจัย

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาลวดลายบนผืนผ้าของไททรงดำ และเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากลวดลายผ้าทอไททรงดำ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำราซึ่งสามารถรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้ ผลการวิจัยเรื่อง การออกแบบเครื่องประดับจากผ้าไททรงดำ มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายและสีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวไททรงดำที่ปรากฏบนผืนผ้า มีประเด็นที่สามารถอภิปรายได้ ดังนี้

จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่าลวดลายและสีที่ปรากฏบนผืนผ้าของไททรงดำนั้นมีทั้งหมด 34 ลาย 7 สี ซึ่งสามารถอภิปรายเป็นรายด้านได้ ดังนี้

5.2.1 ด้านลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าของไททรงดำ มีทั้งหมดจำนวน 34 ลาย แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มลายพันธุ์พฤกษา จำนวน 12 ลาย ได้แก่ ลายดอกเต้า ลายแดงโม ลายดอกพิกุล ลายงา ลายดอกพรม ลายดอกแก้ว ลายดอกมะลิ ลายดอกผักแว่น ลายดอกแปด ลายขอกูด ลายดอกจัน ลายขาบัว กลุ่มลายสัตว์ จำนวน 15 ลาย ได้แก่ ลายสิงโต ลายม้า ลายหน้าเสือ ลายตัวลิง ลายปลา ลายนาค ลายตานกแก้ว ลายหมาล่า ลายแมงมุม ลายแมงป่อง ลายช้าง ลายผีเสื้อ ลายงู เหลือบ ลายปู ลายกบ กลุ่มลายเครื่องมือเครื่องใช้ จำนวน 1 ลาย ได้แก่ ลายข้าวหลามตัด กลุ่มลายสถานที่และสิ่งของ จำนวน 4 ลาย ได้แก่ ลายหอปราสาท ลายธรรมาสัน ลายโบสถ์ ลายใบเสมา และกลุ่มลายเบ็ดเตล็ด จำนวน 2 ลาย ได้แก่ ลายดาวลอย และลายสายรุ้ง แต่ในปัจจุบันมีการนำลายต่าง ๆ ดังกล่าวมาผสมผสานออกแบบจนเกิดลายใหม่ ๆ มากมาย

5.2.2 ด้านสีที่ชาวไททรงดำใช้ในการย้อมผ้า มีทั้งหมดจำนวน 7 สี ได้แก่ สีดำ สีแดงเลือดหมู สีขาว สีเขียว สีส้ม สีเหลือง และสีคราม แต่ชาวไททรงดำในปัจจุบันได้เพิ่มเติมสีใหม่ขึ้นมาเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ได้แก่ สีม่วง สีฟ้า และสีชมพู

5.2 อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องนี้พบว่า ผลการวิจัยเรื่องนี้มีผลสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ด้านลวดลายผ้าของไทยทรงดำ ได้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงใจ อุชชิน “การศึกษาและการออกแบบผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เสริมอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นเครื่องประดับ โดยนำแนวคิดความเชื่อจากวัฒนธรรมไทยทรงดำ (กรณีศึกษา : กลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี)” ซึ่งมีความสอดคล้องกับเหตุผลและการวิเคราะห์ของผู้วิจัยในเรื่องการนำเอาเอกลักษณ์และลวดลายที่ปรากฏอยู่บนผืนผ้าของไทยทรงดำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาลวดลายดังกล่าวมาทำเป็นลายเส้นที่มีความเรียบง่าย มาพัฒนาเป็นลายที่สามารถปรากฏบนเครื่องประดับได้

ด้านความหมายและความเชื่อของลวดลายบนผ้าของไทยทรงดำ ได้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชพล ชอฐานานุศักดิ์ “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเชิงพาณิชย์” ซึ่งมีความสอดคล้องกับเหตุผลและการวิเคราะห์ของผู้วิจัยในเรื่องการนำเอาความเชื่อและความหมายของลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าของไทยทรงดำ ซึ่งบางลายเป็นลายที่ใช้ในงานมงคล บางลายเป็นลายที่ใช้กับงานอวมงคล หรือบางลายอาจเอาไว้ใช้เฉพาะกับพระหรืองานบุญ ผู้วิจัยได้นำเอาลายที่เห็นว่ามี ความเชื่อและความหมายที่ดีมาออกแบบผสมผสานก่อนจะนำมาทำเป็นลายเครื่องประดับต่าง ๆ

ภาพที่ 1 สร้างสรรค์จากลายขอกูด ลายตานกแก้ว ลายดอกเต้า
ลายหน้าเสื่อ ลายข้าวหลามตัด และลายสายรุ้ง

5.3 ข้อเสนอแนะ

แนวคิดทางวัฒนธรรมของไทยทรงดำ ความหมายของลวดลายบนผืนผ้า ความหมายของสีที่ชาวไทยทรงดำใช้ในการทอผ้า สามารถนำมาออกแบบเครื่องประดับได้ตามกระแสความนิยมในแต่ละยุคสมัย ในปัจจุบันได้ ลวดลายต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปทำผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ได้ เช่น เสื้อผ้า หรือเฟอร์นิเจอร์ตกแต่งบ้าน เป็นต้น การทำเครื่องประดับควรมี ประโยชน์ในการใช้งานในด้านต่าง ๆ ที่มากมาย

6. เอกสารอ้างอิง (References)

- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2539). การออกแบบ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ประเสริฐ พิษยะสุนทร. (2555). ศิลปะและการออกแบบเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รงค์กร อนันตสานต์. (2551). ยุคสมัยของเครื่องประดับ. เชียงใหม่: Publishing.
- วัฒน์ จุฑะวิภาค. (2545). การออกแบบเครื่องประดับ. กรุงเทพฯ: บริษัทนาเพรส แอนด์ กราฟฟิก จำกัด.
- อ้อยทิพย์ พลศรี. (2545). การออกแบบลวดลาย. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีเมียม เฮ้าส์.
- วรรณรัตน์ อินทร์อ่ำ. (2536). ศิลปะเครื่องประดับ. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีเมียม เฮ้าส์.
- เรณุ เหมือนจันทร์เขย. (2542). ความเชื่อเรื่องผีของไทยช่าง. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- นุกูล ชมภูนิช. (2532). ประเพณีชาวไทยช่าง. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์ น.ส.
- วีระ อินพันทัง และดวงเงิน ซื่อภักดี. (2555). ศรีท้าววิวัฒน์: การปรับตัวเชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ. กรุงเทพฯ: อุษาคเนย์.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). เครื่องประดับ. เข้าถึงได้จาก: <http://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=34&chap=4&page=t34-4-infodetail07.html>. (วันที่สืบค้น: 9 เมษายน 2563)
- สุนิสา จงย่อกกลาง. (2555). องค์ประกอบในการออกแบบเครื่องประดับ. เข้าถึงได้จาก: http://blackevil408.blogspot.com/p/blog-page_6677.html. (วันที่สืบค้น 9 เมษายน 2563)
- บงกช เวบ้านแพ้ว และคณะ. (2554). การออกแบบเครื่องประดับ. เข้าถึงได้จาก: <https://preciouspieces.wordpress.com/>. (วันที่สืบค้น 11 เมษายน 2563)
- โอเรียนเต็ล จิวเวลรี่ แอนด์ โกลด์. เครื่องประดับลงยา. เข้าถึงได้จาก: <http://www.ojgold.co.th/>. (วันที่สืบค้น 11 เมษายน 2563)
- เครื่องประดับไทย ในประวัติศาสตร์ไทย. เข้าถึงได้จาก: <https://lumkha.com/>. (วันที่สืบค้น 2 พฤษภาคม 2563)
- วิวัฒนาการของเครื่องประดับ. เข้าถึงได้จาก: <https://preciouspieces.wordpress.com/>. (วันที่สืบค้น 2 พฤษภาคม 2563)